

Ігошев Кирило Михайлович,

викладач кафедри германо-романської філології та перекладу
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля,
м. Сіверськ-Донецьк, Україна

ORCID iD 0000-0002-3614-5485

rumatadestora@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ «ПРОСТОГО ЖИТТЯ» Г.Д. ТОРО

У статті висвітлено концепцію «простого життя» у творі Г.Д. Торо «Уолден, або Життя в лісі» в контексті трансцендентальної філософії. Здійснено короткий огляд робіт Р. Емерсона з питань філософії трансценденталізму та праці С. Александра з філософії «простого життя» Г. Торо. Відзначено, що однією з основних концепцій трансценденталізму є «довіра до себе». У результаті дослідження було з'ясовано, що «просте життя» Г. Торо є практичним втіленням «довіри до себе» й засноване на принципах «економіки достатності». Це, зокрема, самодостатність, самодисципліна (обмеження власних матеріальних потреб) та відмова від зайвої (надлишкової) праці.

Ключові слова: усамітнення, відлюдництво, самотництво, трансценденталізм, «довіра до себе», самовдосконалення, «економіка достатності», просте життя, природа.

Актуальність теми дослідження.

Мало хто з історичних особистостей так само чітко асоціюється з концепцією «простого життя», як американський поет і філософ Генрі Девід Торо. У власному автобіографічному творі «Уолден, або Життя в лісі» він не тільки надає опис кількох років свого життя у лісі біля міста Конкорд, штат Массачусетс, а й постулює власну естетично-філософську позицію.

У наш час, час екологічної, економічної та культурної кризи, ця книга актуальна як ніколи. Крім того, що в ній вміщено ранні спостереження над природою індустріалізму, її автор також розмірковує над добровільним рабством, у яке заганяє себе людство у пошуках «кращого життя». «Уолден» Г. Торо це поетичне та натхненне нагадування, що є інші шляхи жити, більш достойні та такі, що приносять більше задоволення, ніж те життя, що керується споживацькою мораллю та потребами.

Мета дослідження — схарактеризувати та проаналізувати концепцію «простого життя» у філософії Г. Торо на матеріалі його книги «Уолден, або Життя в лісі». Задля досягнення цієї мети ми вбачаємо за потрібне виконати такі завдання:

— надати характеристику трансценденталізму та його основним положенням;

— визначити співвідношення концепцій «довіри до себе» Р. Емерсона та «простого життя» Г. Торо;

— схарактеризувати та проаналізувати концепцію «простого життя».

Виклад основного матеріалу. Г. Торо був представником і послідовником філософії трансценденталізму. Засновником трансценденталізму як філософського напрямку був Р. Емерсон — видатний американський філософ та громадський діяч. У своїй праці «Природа» [3] він заклав підвалини трансценденталізму, ґрунтуючись переважно на трансцендентальній філософії І. Канта (та німецького ідеалізму загалом). До цього примішувались також уявлення англійських романтиків. Друге його важливе есе має назву «Довіра до себе» [4, 80–116].

Детальніше філософія Р. Емерсона була розглянута у нашій попередній статті «Причини усамітнення автора-оповідача в «Уолдені» Г.Д. Торо» [1], тому тут ми зупинимося лише на основних, важливих для теми цієї статті моментах. Р. Емерсон вважав, що у захопленому спогляданні й усамітненні серед природи людина може «під'єднатися» до Всесвітнього Буття та відчутти свою єдність із Богом. Як частки Бога, природа і людина єдині, і вони відчують один до одного тяжіння [3, 9–14]. Одна з центральних концепцій філософії Р. Емерсона — «довіра до себе». Під цим філософ розуміє не тільки й не стільки соціальну незалежність, але й незалежність власної думки, відчуттів і почуттів, пріоритет власного досвіду над книжковим знанням: «Вірити власним думкам, вірити, що те, що істинне для тебе, так само істинне і для всіх людей — ось в чому полягає геній. Викажи переконання, яке народилося в глибинах душі й воно набуде сенсу для всіх, бо проходить

час — і потаємне стає загальним, і думка, яка промайнула в нас, розноситься по світу трубами Страшного суду... Людині слід навчитися розпізнавати і ловити проблески світла, які освітлюють її душу зсередини, а не проміння, яке лине від сузір'їв бардів та пророків... Найцінніший урок, який можуть надати нам великі витвори мистецтва, полягає саме в цьому: вони вчать нас без самозакоханої впертості, але наполегливо дотримуватися враження, яке склалося інстинктивно — і особливо у тих випадках, коли люди хором стверджують щось абсолютно протилежне»¹ [4, 80]. «Довіра до себе» Р. Емерсона — крайня форма практичного індивідуалізму. Концепція «простого життя» Г. Торо постає з концепції «довіри до себе». «Просте життя» — це практична реалізація «довіри до себе». Докладно концепція «простого життя» в системі філософських уявлень Г. Торо описана в розділі книги «Просте життя в історії». Автор розділу про Г. Торо з цієї книги С. Александр [2] аналізує погляди американського філософа-трансценденталіста на матеріальну сторону нашого життя, наводячи як приклади цитати з книги Торо «Уолден». Дослідник доходить висновку про те, що Г. Торо будує свою філософію на концепції «простого життя» і його експеримент з життя в лісі є успішною спробою практичного застосування останньої.

Щоб зрозуміти, що ж підштовхнуло молодого Торо до життя в лісі на самоті, треба зрозуміти історичний контекст доби, в яку він жив. Середина XVIII ст. у США відзначилася бурхливою індустріалізацією. Але з точки зору Г. Торо його сучасники надто захоплювались продуктивною силою індустрії, не приділяючи уваги таким важливим питанням, як чому і для чого вони використовують цю силу і чим за це платять. Для Торо символом індустріалізації стала залізниця, і він написав такі рядки: «*Це не ми їдемо по залізниці, а вона — по нас*» [6, 86].

Він багато подорожував, але усюди бачив одне і те ж: за його власним виразом, люди жили життям «*тихого відчаю*» [6, 7], віддаючи весь свій час «*нічому іншому, крім праці, вічній та безглуздій праці*» [5], для того, щоб мати змогу оплатити власні чимраз більші потреби. «*Дванадцять подвигів Геркулеса — ніщо у порівнянні із тим, що роблять мої сусіди; бо їх було лише дванадцять, і вони скінчилися. Але я жодного разу не бачив, щоб мої сусіди спіймали чи поборолі якогось монстра, чи завершили якусь власну справу*» [6, 4]. Г. Торо порівнював матеріальні інтереси людей з гідрою: «*як тільки ти відрубаш одну голову, на її місці виростають ще дві*» [6, 4].

У другому розділі твору під назвою «*Де я жив і для чого*» автор дає нам пояснення свого розриву з традиційним суспільством: «*Я пішов у ліс, тому що хотів жити свідомо та цілеспрямовано, пізнаючи самі основи життя, і побачити, чи є щось, чому воно ще може мене навчити, а не для того, щоб, коли настане моя остання година, зрозуміти, що й не жив по-справжньому*» [6, 85]. В іншому місці він зазначає, що причиною його переїзду на Уолден стало бажання «*закінчити деякі особисті справи за найменших перешкод*» [6, 18]. У деякому сенсі, «особистою справою» було писання на самоті, ближче до природи, подалі від принад сучасного життя. В іншому сенсі, який тісно пов'язаний з першим, його метою було окреслити, чи хоча б краще зрозуміти економічну сторону розумного життя. Яке ставлення до грошей, речей та інших форм матеріального добробуту є правильним? Скільки це — достатньо? Для чого існує економіка? Як краще заробляти на життя? Г. Торо вирішив, що найкращий шлях — обмежити свої матеріальні потреби та бажання і жити простим життям. Простота стала його шляхом до духовного росту, до справжньої свободи.

Г. Торо намагався донести до своїх сучасників, що у них всього достатньо, але вони про це не знають і тому вважають себе бідними. Вони завжди в гонитві за все новими й новими розкошами та комфортом і не вдовольняються тим, що вже мають. Тому Торо вважав, що пересічні люди не розуміють суті економіки й того, що «*ціна речі... це кількість годин життя, які потрібно обміняти на цю річ*» [6, 29]. «*Більшість людей, — зазначає він, — навіть у цій порівняно вільній країні, настільки пригнічені незначними думками та дрібною й грубою повсякденною фізичною працею, що вони навіть не мають змоги насолодитися справжніми плодами життя*» [6, 6]. Їм здається, що «*немає часу бути нічим іншим, крім машини*» [6, 6]. І нащо ж? Адже люди «*кращу частину своєї душі... заривають в землю на добриво*» [6, 5] для того, щоб лишень отримати гарні домівки та «*кращий і пишніший одяг... і все таке інше*» [6, 14]. Але, як наполягав філософ, «*надлишкове багатство може придбати тільки надлишки*» [6, 305]. Він вважав, що «*більшість розкішних речей та так званий комфорт не тільки не є необхідними, але й заважають розвитку людства*» [6, 13]. Більш зацікавлені у накопиченні красивих речей та підйомі соціальними сходами люди забувають про власну долю та життя. Г. Торо обурювався цим: «*Якщо я запродам суспільству всі ранкові й денні години, як робить більшість, то мені ні для чого буде*

¹ Тут і далі переклад цитат з тексту оригіналу наш.

жити... Я хочу звернути увагу на те, що людина може бути дуже працьовитою і розумною, однак прожити своє життя погано. Нема в світі більшого дурня, ніж той, хто витрачає значну частину свого часу, щоб заробляти на життя» [5]. Але він бачив, що його сусіди саме так і чинять: «Це дурне життя. І вони це зрозуміють на смертному одрі або ще й раніше» [6, 5], — прямо зазначав Г. Торо. Філософу здавалося, що співгромадяни приймають споживацький стиль життя не тому, що вважають його кращим за інший, а тому, що думають, що в них немає вибору. «Так сильно та вперто ми бажаємо жити саме так, заперечуючи можливість змін. “Це єдиний шлях”, — кажемо ми» [6, 10–11]. Але сам письменник не був упевнений у цьому. Він вважав, що «існує стільки трибів життя, скільки можна провести прямих з однієї точки» [6, 11], і що споживацьке життя це лише один із варіантів і в ніякому разі не найкращий. «Навіть прожити життя, яке інші підносять та вважають успішним, є лише одним із його видів» [6, 18], тож «чому ми повинні виокремлювати один із цих видів коштом інших?» [6, 18].

Г. Торо переконався у тому, що якщо ваша мета вища, ніж просто заробляти та витрачати, то потрібно не так багато, щоб жити просто і вільно. Фраза «Спрощуйте, спрощуйте!» [6, 86] стане девізом усього його життя. Великий будинок, вишуканий одяг, екзотична їжа та розкішні речі не потрібні для того, щоб жити гідно й щасливо. Усі ці речі не дають справжнього задоволення, а є лише спокусами та перешкодами. Обмежуючи наші матеріальні потреби, ми знайдемо більше часу, щоб насолодитися справжніми плодами життя.

В основному все вищезгадане підсумовує «економіку достатності», яку сам Г. Торо розробив і випробував, живучи біля Уолдену в простоті та здебільшого відкидаючи розподіл праці. Як міг, він вирощував свою власну їжу і пив воду зі ставка. Він зрубав декілька дерев, збудував собі хатину з однією маленькою кімнатою та виготовив меблі. Всього цього було небагато, але достатньо. А достатньо — це вже багато. Торо не бажав бути зв'язаним економікою, тому практикував самодостатність; він не бажав бути рабом власних штучних матеріальних потреб, тому практикував самодисципліну; і він не бажав жити порожнім життям, тому не витрачав час на працю заради того, щоб здобути більше, ніж йому було потрібно.

Для того, щоб жити гідно, вважав Г. Торо, людина спершу має подумати над тим, що ж саме є насправді необхідним у цьому житті, бо «тільки після того, як ми добудемо їх, ми зможемо по-справжньому торкнутися проблеми

вільного та успішного життя» [6, 12]. Ця цитата важлива, тому що у ній автор намагається уникнути двозначності, яку провокує його теза про матеріальну простоту. Простота — це не матеріальна бідність. У нас усіх є базові фізичні потреби, які повинні бути задоволені (хоча їх часто менше, ніж заведено уявляти). І коли ці базові потреби задоволені, ми не зобов'язані приносити в жертву наше життя для досягнення більшого. Г. Торо стверджував, що коли ми задовольнили базові потреби, «є ще один шлях, крім заробітку надлишків, і це — поринути у справжнє життя зараз, коли скінчилися наші буденні турботи» [6, 14].

Торо попереджав нас, що матеріальне багатство не завжди позитивно впливає на наше життя; насправді ж — навпаки. Річ не в тому, що обов'язково є щось негативне в грошах та матеріальних благах; річ у тім, що час, який ми витрачаємо на заробіток матеріальних благ понад необхідний мінімум, ми могли б витратити на нематеріальні, суспільні блага — бесіди з друзями, прогулянки лісом, виконання громадських обов'язків, творчість чи просто відпочинок. Іноді, безперечно, обмін нашого часу на матеріальні блага та гроші є вдалим рішенням. Але часом такий обмін коштує нам більше, ніж ми отримуємо на заміну.

З приводу одягу філософ зазначав: «Допоки я ще можу молитися Богу у моєму піджаку та штанях, капелюсі та черевиках, вони ще згодяться, чи не так?» [6, 22]. Старий одяг згодиться, чи не так? Г. Торо вважає, що згодиться. Його позиція не в тому, що вишукано вдягнена людина не може жити щасливо й добре, а скоріше у тому, що гарний одяг не є необхідним для щасливого й доброго життя. А якщо так, то ми не повинні обмінювати нашу свободу на дорогий одяг. Якщо наша мета «вища» за грубі матеріальні міркування, то ми повинні розуміти, що володіння грошима та речами не є визначальним у нашому житті. «Мій найвизначніший талант — мати малі потреби» [6, 66] — наголошував він.

Г. Торо зазначає майже те саме й у стосунку до житла. Звичайний будинок у його районі коштував близько восьмисот доларів (на той час), і автор стверджував, що для того, щоб заробити таку суму, звичайному робітникові треба було б працювати десять-п'ятнадцять років. Додайте до цього ще й ферму, і тоді знадобилося б двадцять, тридцять, а то й сорок років тяжкої праці — більш ніж половина людського життя. Торо висловлював свої сумніви з приводу такого занашення життя: «Коли врешті-решт фермер отримує свій будинок, то він не багатший, а скоріше бідніший від цього, бо не

він володіє будинком, а будинок — ним» [6, 31]. Г. Торо намагався проілюструвати, коштом яких жертв ми одержуємо гарне житло, і зазначав, що, живучи простим життям, ми матимемо змогу отримати усі переваги без недоліків. З цією думкою він пішов на ставок Уолден з сокирою, зрубав там кілька дерев і за три місяці невимушеної праці збудував собі маленьку, але міцну хатинку. І знову, ілюструючи власний альтернативний аналіз економіки, він зазначає: «Я збираюся побудувати собі будинок, який перевершить величчю та розкішшю будь-який із будинків на головній вулиці Конкорду, якщо тільки мені цього захочеться та це не коштуватиме мені більше [в плані витраченого на побудову часу. — К. І.], ніж той будинок, який я маю зараз» [6, 46]. Здається, Торо був цілком задоволений своїм, хоч і скромним, житлом. І це робило його багатшим за короля, який не вдоволений власним палацом. «Були б ми трохи розумніші, усі б могли бути багатшими за королів», — натякав філософ. Але, на жаль, «більшість людей, здається, не розуміє, що таке житло. Вони живуть у вічній бідності, вважаючи, що повинні мати такий самий будинок, як і їхній сусід» [6, 33].

Г. Торо був захисником та популяризатором ідеї «простого життя», але він чітко бачив, «як легко та нерозумно ми стаємо на хибний шлях та як впевнено торуємо його» і як «легко ми втрапляємо в полон традицій та умовностей» [6, 300]. Це непокоїло письменника. Він вважав, що якщо ми не живемо свідомо та цілеспрямовано, якщо ми встаємо з ліжка через силу, «наче механічні ляльки» [6, 83], то живемо як сновиди, нагло вбиваючи час. «Не слід чекати багато від дня, якщо вранці цього дня нас не збудив наш Геній» [6, 83]. Тут під Генієм Торо має на увазі

поета (а не генія розуму), що є всередині кожного з нас. «Візьміться за себе та своє життя серйозно», — закликав він. — Не пливіть за течією. Відвоюйте свою свободу та право визначати власну долю самостійно. Зберіться. Схаменіться та розкрийте очі».

Точка зору Г. Торо стисло викладена у таких рядках: «Досвід та віра переконали мене, що прогудувати себе — то не мука, а насолода, якщо жити просто і мудро» [6, 67]. Це, мабуть, найцінніше знання, яке він отримав, живучи у лісі, і воно залишилося з Торо на все життя.

Висновки. «Просте життя» було популярною концепцією у філософії протягом багатьох віків, починаючи з часів Давньої Греції. Здебільшого воно було необхідністю, а не питанням вибору. Тільки за часів стрімкої індустріалізації Г. Торо втілював цей принцип у життя. У наш час філософія «простого життя» може перетворитися з абстрактної концепції минулого на філософію майбутнього.

«Просте життя» Г. Торо є практичним втіленням концепції «довіри до себе» Р. Емерсона, доповненої «економікою достатності», принципи якої розробив вже сам Г. Торо. За твердженням автора, «економіка достатності» ґрунтується на трьох основних принципах: самодостатність, самодисципліна (обмеження власних матеріальних потреб) та відмова від зайвої (надлишкової) праці.

Актуальність подальших досліджень концепції «простого життя» у філософії Г. Торо зумовлена цілковитою відсутністю подібних розвідок у сучасному вітчизняному літературознавстві. Також супутньою темою для подальших досліджень можуть стати концепції «довіри до себе» та «простого життя» у творах американських трансценденталістів.

ДЖЕРЕЛА

1. Літвінова М.М. Причини усамітнення автора-оповідача в «Уолдені» Г.Д. Торо / М.М. Літвінова, К.М. Ігошев // Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — 2018. — № 11. — С. 97–102.
2. Alexander S. Henry Thoreau / Simple Living in History: Pioneers of the Deep Future // Amanda Lilly McLeod, Samuel Alexander. — Melbourne VIC Australia: Simplicity Institute Publishing, 2014. — Pp. 99-110.
3. Emerson R. W. Nature / Ralph Waldo Emerson. — Boston : James Munroe and Company, 1836. — 114 p. — URL: <https://archive.org/details/naturemunroe00emerrich>. — (дата звернення: 29.01.2018).
4. Emerson R. W. Self-reliance / Essays // Ralph Waldo Emerson. — New York: Charles E. Merrill Co, 1907. — 336 p. — URL: <https://www.gutenberg.org/files/16643/16643-h/16643-h.htm>. — (дата звернення 22.12.2018).
5. Thoreau H. D. Life Without Principle. — URL: <http://xroads.virginia.edu/~hyper2/thoreau/life.html>. — (дата звернення: 20.12.2018).
6. Thoreau H. D. Walden; Or, Life in the Woods / Henry David Thoreau. — Penguin Random House UK, 2016. — 336 p.

REFERENCES

1. Litvinova, M. M., Ihoshev, K. M. (2018). Prychyny usamitnennia avtora-opovidacha v "Uoldeni" H. D. Toro [The Causes of Author-narrator's Solitude in H. D. Thoreau's "Walden"]. *Literaturnyi protses: metodolohiia, imena, tendentsii*, 11, 97–102 (in Ukrainian).
2. Alexander, S. (2014). Henry Thoreau. In A. L. McLeod & S. Alexander (Eds.), Melbourne VIC Australia: Simplicity Institute Publishing, *Simple Living in History: Pioneers of the Deep Future*, pp. 99–110.
3. Emerson, R. W. (1836). *Nature*. Boston: James Munroe and Company.
<https://archive.org/details/naturemunroe00emerrich>
4. Emerson, R. W. (1907). Self-reliance. In R. W. Emerson. *Essays*. New York: Charles E. Merrill Co.
<https://www.gutenberg.org/files/16643/16643-h/16643-h.htm>
5. Thoreau, H. D. Life Without Principle.
<http://xroads.virginia.edu/~hyper2/thoreau/life.html>
6. Thoreau, H. D. (2016). *Walden; Or, Life in the Woods*. Penguin Random House UK, 336 p.

Ihoshev Kyrylo,

Lecturer of the Department of Germanic and Romance Philology and Translation
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University
Severodonetsk, Ukraine

ORCID iD 0000-0002-3614-5485

rumatadestora@gmail.com

CONCEPT OF SIMPLE LIFE BY H. D. THOREAU

In this study, the author examines the concept of "simple life" in the work "Walden; or Life in the Woods" by H. D. Thoreau in the context of transcendental philosophy. The article gives a brief overview of R. Emerson's works on transcendentalism (which were the foundations of Thoreau's own philosophical and aesthetic views) and the work of S. Alexander on the philosophy of "simple life" by H. Thoreau. It is determined that one of the main concepts of transcendentalism is "self-reliance". As a result of the study, it was determined that H. Thoreau's "simple life" is a practical realization of the "self-reliance" concept and is based on the principles of the "economics of sufficiency". These are the following principles: self-sufficiency, self-discipline (limiting our own material needs) and the abstinence from excessive (surplus) labor. According to H. Thoreau, people work overmuch because they do not recognize the true value of things. Their toil is unending as they strive for ever greater luxuries which they do not need. Thoreau thought that his fellow-citizen accept the consumerist style of life not because they like it, but because they think that they don't have a choice. In his book "Walden; Or Life in the Woods" he tried to show them that the other way (in fact, as many ways as they would like) exists and it is possible for anyone to pursue it with success.

Key words: *solitude, hermitage, reclusion, transcendentalism, self-reliance, self-improvement, economics of sufficiency, simple life, nature.*